

BASLAWÍSH KLASS “TÁRBIYA” PÁNINIŇ MAZMUNÍ HÁM ÁHMIYETI

Allashova Nursulu Urinbaevna
Ájiniyaz atındaǵı NMPI tayanısh doktorantı
nursuluallashova@gmail.com

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15079507>

Annotaciya: Bul maqalada baslawısh klasta ótiletuǵın “Tárbiya” sabaqlıǵınıń mazmunı, kelip shıǵıwı hámde ulıwma tárbiyanıń insan ómirindeǵı áhmiyetine arnalǵan, jánede ullı oyshıllardıń tárbiyalıq kóz qarastarın óz ishine alǵan maqala bolıp esaplanadı.

Tayanısh sózler: kreativlik, baslawısh tálim, tárbiya, pedagogikalıq texnologiya, juwappershilikti seziniw, doslıq, insaniylıq.

*Kishkene balanı júdá kishi jasınan baslap tárbiyalaw zárúr.
Tárbiya insanda ózinde jaqsı ádet hám paziyletler payda etiwge járdem beredi.
(Alisher Nawayı)*

Ózbekistan Respublikasınıń úzliksiz tálim sistemasınıń ajıralmas hám eń tiykarǵı buwını baslawısh tálim esaplanadı. Sonlıqtanda házirgi kúnde jás áwladqa hár tárepleme sapalı tálim-tárbiya beriw baslı maqsetke aylanǵanı haqqıyqat. Bizin elimizdin tálim sistemasınıń basqa rawajlanǵan shet el sistemasınan ayırmashılıǵı hámme waqıt tálim menen tárbiyanıń bir sistema ekenligi, insan qansha joqarı dárejede bilim iyesi bolsın biraq onıń tárbiyası bolmasa demek ol adamnıń iyelegen bilimi nátiyjesiz esaplanadı. Ullı alım Albert Eynshteynnin “bilim insanǵa kúsh beredi, al húrmetke tárbiyanı arqalı erisesen” dep aytqanı joqarıdaǵı aytqanlarımızdın ayqın dáliyli.

Tárbiya-bul ósip kiyatırǵan jás áwlattı anıq maqset jolında hár tárepleme kamalǵa keltiriw, insanda social sananı hám minez-qulıqtı qalıplestiriwge qaratılǵan process esaplanadı.

Ózbekistan Respublikası Ministrler Keńesiniń 2020-jıl 6-iyuldaǵı «Ulıwma orta tálim mákemelerinde «Tárbiya» pánin basqıshpa-basqısh ámeliatqa engiziw is-ilájlari haqqında»ǵı 422-sanlı qararı tastıyqlandı.[1.592]Usı qarar tiykarında “Ulıwma orta tálim mákemeleri oqıwshıları ushın Tárbiya sabaqlıǵı” engizile basladı.

Tárbiya sabaqlıǵı Watan tuyǵısı, Ádepnama, Dunıya dinler tariyxı, Milliy gáresizlik ideyası hám ruwxıylıq tiykarları pánleriniń qosılıwı tiykarında kelip shıqtı. Tárbiya sabaqlıǵınıń baslawısh , orta hám joqarı klass oqıwshılarında Watanǵa, ózi tuwılıp ósken jurtaqqa mehir-muhabbat hám sadıqlıqtı sińdiriw hám járdem beriwdi añlaw, óz minez-qulqıların qadaǵalaw hámde jaslardın kreativliginiń rawajlanıwına tiykar bolatuǵın pán desek te boladı.

Tárbiya pánin oqıtıw arqalı biz mánawiy hám ruwxıy dúnyası bay, milliy

qádrیاتlarǵa húrmet penen qaraytuǵın hámde watandı qorgaytuǵın márt jaslardıń tárbıyalanıwına isenemiz.

Baslawısh klasta Tárbıya sabaqlıǵı ótip bolǵannan keyin hár bir klasta hár túrli tájiriyebe qalıplese di olar tómen degiler:

Birinshi klasta- bala ármanların anıqlay aladı, juwapkershilikti sezinedi, oqıwshılar menen birgelikte islese aldı, qızıǵıwshılıǵı artıp baradı, toparında hám shańaraǵında ornatılǵan tártip qaǵıydaǵa ámel etedi.

Ekinshi klasta- óz aldına maqset qoya aladı, juwapkershilikti sezinedi, qarım-qatnas ádebine ámel qıladı, háreket sheńligin hám shaqqanlıǵın kórsete aladı, usınıslardı sáwlelendire aladı, jaqsı ádetlerge ámel qıladı.

Úshinshi klasta- aldına qoyǵan maqset hám arzu-úmitlerin ámelge asırıwǵa háreket qıladı, tatıwlıq, keshirimlilik, mehir-múriwbet sıyaqlı qásiyetlerge iye boladı, óz pikirlerin bildire aladı, sabır-qanatlı hámde shúkirshilik etiwdi, jańa ideyalarǵa umtıladı, toparda óz ornınıń bar ekenligin sezinedi.

Tórtinshi klasta- turmıshlıq maqsetleri qalıplese di, tuwrı is háreketti qollap-quwatlaydı hám ámel qıladı, hár túrli proceslerge sın kóz qarastı bildire aladı, juwapkershilikti sezinedi, únemlewdi yaǵnıy tábiyiy hám materiyalıq resurslardı asıraydı, salamat pikirge iye boladı, etika qaǵıydaları haqqındaǵı túsinikke iye boladı.

Usı sıyaqlı ullı paziyletlerge Tárbıya sabaqlıǵın ótiw arqalı úyrenedi hám oqıwshılarda kreativ pikirler qalıplese baslaydı.

Tárbıyanıń tıp negizi adamzat jámiyetiniń payda bolıwı menen adamlardıń turmısı, miynetini hám óz-ara qarım-qatnası procesinde tárbıya payda boldı. Tárbıyanıń payda bolıwına adamzattıń jasawı ushın hár túrli zárúriyatlar, insaniyattıń kúndelikli turmıs talapları hám hár túrli mútájlikleri sebep boldı. Bulardıń nátiyjesinde insan tárbıyalanadı.

Tárbıyanı náreste ana qarınan baslap aladı degen danalarımız. Qobusnamada ayılǵanıday, bala tárbıyasında ata-ananıń ornı úlken, balalar tárbıyasına itibar beriwini haqqında jazılǵan edi. Haqıyqatında da, bala tárbıyasında ata-ananıń ornı júdá úlken bolıp esaplanadı. Balanıń qanday bolıp jetilisiwi búgingi alǵan tárbıyasına baylanıslı. Bala tárbıyasında ata-ana jetekshi sanaladı, ata-ana balası ushın janın beriwge tayar boladı. Sonıń ushın da balalar ata-anasın húrmetlewi, shiyrin sózler menen múnásibette bolıwı kerekligi haqqında jazılǵan. Solay eken ata-anada balaǵa tap sonday miyrimli bolıw kerek.

Tárbıya hár bir insannıń ómirde jasaw procesinde arttırǵan sabaqları hám intellektuallıq potenciallarınıń unamlı kónlikpesin basqalarǵa beriw procesi.[2.47]

Tárbiya túsiniǵine hár qıylı kózqaraslar hám hár túrli múnásibetler bar. Mısalı, L. N. Tolstoydıń: “Tárbiya, biz oqıtıwdı, tárbiyalawdı qálemegenimiz ushın, quramalı hám qıyın bolıp qaladı. Eger basqalardı biz tek ózimiz arqalı tárbiyalawımız múmkin ekenligin tusinsek, onda tárbiya máselesi joǵaladı hám turmıs haqqındaǵı másele qaladı: Ózim qalay jasawım kerek!” [3.346]

YA.A. Komenskiy “Tárbiyanıń maqset hám wazıypaları, onıń áhmiyeti, ámelge asırıw jolları shaxstıń jámiyettegi ornına qarap belgileniwi kerek,”

K.D.Ushinskiydiń aytqanıday: “Tárbiya kórkem óneri hámmeniń kóz aldında ańsat hám ápiwayı kórinetuǵın ózgeshelikke iye bolıp, bul tarawdaǵı adamlar teoriyalıq hám ámeliy bilimlerden qanshelli az bolsa, olar sonsha ápiwayı dep esaplaydı. Tárbiya sabırlılıqtı talap etetuǵının hámme tán aladı. Bazı bireuler tuwma qábilet hám sheberlik tárbiya ushın zárúr dep esaplaydı. Azshılıq adamlar bolsa tárbiyada sabır-taqat, alla bergen sheberlik hám talantlardan tısqarı, ayrıqsha bilim de zárúr, degen juwmaqqa kelgen.”[4.19]

Joqarıda Tolstoydıń aytqan pikirlerinen neni túsınsek boladı yaǵnıy tarbiyalawshı insan dáslep ózi tárbiyalanǵan bolıwı kerek sonda ǵana tárbiya beriw emes turmıs keshiriw qaladı dep túsınsek boladı. Yaǵnıy hár bir nárse tárbiya beriwshige baylanıslı esaplanadı. Al, Usheniskiydiń tárbiya haqqına ayılǵan pikiriniń mánisin ańlaytuǵın bolsaq tárbiya bul- bilimi joq insanlardıń kóz-qarasınan qaraytuǵın bolsaq júdá ápiwayı process al, negizinde bilimli hám tárbiyalı insanlardıń kóz-qarasınan qaraytuǵın bolsaq tárbiya bul-júdá úlken sabır talap etetuǵın quramalı process esaplanadı.

Juwmaqlap aytqanda jas áwladtı erteńgi kúngi xalıq mápine ayanbay xızmet etetuǵın sap deneli azamat etip tárbiyalap shıǵarıw búgingi kúnniń úlken wazıypasına aylanǵan. Demek baslawısh klasta Tárbiya sabaqlıǵınıń mazmunı hár tárepleme watanǵa sadıq onıń rawajlanıwına úles qosatuǵında, óz aldına qoyǵan maqsetlerge erise alatuǵın, juwapkershilikti sezine alatuǵın, háreketsheńligin hám shaqqanlıǵın kórsete alatuǵın kreativ pikirlewshi jaslardı tárbiyalawdan ibarat.

Paydalanılǵan ádebiyatlar:

1. Mirziyoev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz. 1-jild. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 592 b.
2. R. Mavlonova, B. Normurodova, N. Rahmonqulova, “Tarbiyaviy ishlar metodikasi” óquv qóllanma, Ózbekiston Respublikasi Oliy va órta maxsus talim vazirligi, Toshkent: “Tib kitob” nashriyoti, 2010, 216bet
3. Tolstoy L.N., Shıǵarmalar toplama, 22 tomlıq, 1984-j.
4. G.B.Saidnazova “Tarbiya fanini oqitish metodikasi” óquv qóllanma, “Kamolot” nashriyoti Buxoro-2024